

AZƏRBAYCAN MİLLİ ELMLƏR AKADEMİYASININ RƏYASƏT HEYƏTİ

Q Ə R A R

№ 3/2

Bakı şəhəri

24 yanvar 2018-ci il

AMEA-nın Lənkəran Regional Elmi Mərkəzinin
2017-ci ildəki elmi və elmi-təşkilati fəaliyyəti
haqqında

AMEA-nın Lənkəran Regional Elmi Mərkəzinin (LREM) direktoru, aqrar elmlər üzrə elmlər doktoru, professor Fərman Quliyevin mərkəzin 2017-ci ildəki elmi və elmi-təşkilati fəaliyyəti haqqında hesabat məruzəsini dinləyərək AMEA Rəyasət Heyəti qeyd edir ki, Lənkəran Regional Elmi Mərkəzinin fəaliyyətində Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 29 dekabr 2012-ci il tarixli Fərmanı ilə təsdiq olunmuş “Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış” İnkişaf Konsepsiyası və AMEA Rəyasət Heyətinin 11 iyun 2014-cü il tarixli 12/4 nömrəli “AMEA-nın 2020-ci ilə qədər İnkişaf Konsepsiyası” qərarlarından irəli gələn vəzifələr, “Azərbaycan Respublikasında sənayenin inkişafına dair 2015-2020-ci illər üçün Dövlət Proqramı” və AMEA Rəyasət Heyətinin “Azərbaycan Respublikası iqtisadiyyatının əsas sektorları üzrə strateji yol xəritələrindəki tapşırıqların icrası üzrə AMEA-nın Tədbirlər planı haqqında” 22 sentyabr 2017-ci il tarixli, 10/2 nömrəli qərarında qeyd olunmuş AMEA-nın tədbirlər planının müvafiq bəndləri əsas götürülüb və bir sıra mühüm nəticələr alınmışdır.

“2014-2018-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında regionların sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramının” yerinə yetirilməsi sahəsində Lənkəran-Astara iqtisadi rayonunda bitkilərin müxtəlifliyinin müasir vəziyyəti və dinamikası qiymətləndirilmiş, məlumat bazaları və elektron xəritələri hazırlanmış, elektron məlumat bazası yaradılmış, tarixi-antropogen turizm obyektlərinin öyrənilməsi və onların turizm marşrutlarına daxil edilməsi istiqamətində tədqiqatlar aparılmışdır.

2017-ci ildə elmi tədqiqat işləri planlarının yerinə yetirilməsi haqqında ümumi məlumat və alınmış mühüm nəticələr. 2017-ci ildə Lənkəran Regional Elmi Mərkəzinin əməkdaşları elmi fəaliyyətlərini 2 problem əsasında aparmışlar:

Problem-1: Bitkilərin müxtəlifliyinin müasir vəziyyəti və dinamikasının qiymətləndirilməsi, ehtiyatların saxlanması və səmərəli istifadəsi (2017-2020).

Problem-2: Cənub-Şərqi Azərbaycanın arxeoloji və numizmatik materialların aşkarlanması (2017-2020).

Bu problemlərə dair icra olunan 3 mövzudan 2-si fundamental və 1-i tətbiqi əhəmiyyətli işlərdir.

2017-ci ildə Lənkəran Regional Elmi Mərkəzinin elmi tədqiqat planına müvafiq olaraq əməkdaşlar tərəfindən yerinə yetirilən 3 mövzu, 4 iş və 6 mərhələ cari ilin sonunda başa çatdırılmışdır.

“Azərbaycan əhalisinin ərzaq məhsulları ilə etibarlı təminatına dair Dövlət Proqramı”nda digər ərzaq məhsulları ilə yanaşı strateji ərzaq məhsulu sayılan çayla təminat da ön plana çəkilmişdir. Bu baxımdan LREM-də Azərbaycanda çay plantasiyalarının məhsuldarlığının və məhsulun keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması, Lənkəran-Astara bölgəsinin özünəməxsus torpaq-iqlim şəraitində çayın yeni sort və kollarının yaradılması, onların təsərrüfatlara təqdim edilməsi əsas elmi məqsəd kimi qarşıya qoyulmuşdur.

Azərbaycan Respublikası Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin Azərbaycan Meyvəçilik və Çayçılıq Elmi Tədqiqat İnstitutunun Lənkəran çay filialında klassik və müasir klon seleksiyası üsulları ilə yaradılmış müxtəlif çay sort, forma-klonları üzərində cari ildə (2017) apardığımız elmi tədqiqat işlərinin təhlillərinə əsasən aşağıdakı nəticələr əldə olunmuşdur.

– Azərbaycan Meyvəçilik və Çayçılıq Elmi Tədqiqat İnstitutunun Lənkəran çay filialında 1980-1982-ci ildən başlamış professor Fərman Quliyevin elmi rəhbərliyi altında klon seleksiyası üzrə tədqiqat işləri və sonradan toplanmış çay forma-klonları ilə daha da zənginləşdirilmişdir. Hazırda nəzarətə götürülmüş forma-klonların sayı 40-ı ötmüşdür. Bu iş davam etdirilir.

– Ötən illər ərzində çayın klon seleksiyası sahəsində topladığımız forma-klonların bir hissəsinin (10 ədəd) üzərində apardığımız aqro-bioloji və biomorfoloji xüsusiyyətlərinə görə seçilmiş və təsərrüfat qiymətini almış dörd forma-klonlar Dövlət Sort Sınağına götürülmüşdür ("Fərmançay", "Lənkəran", "Xəzər", "Fərmançay çəhrayı").

– Cari hesabat ilində (2017) daha yeni 10 ədəd forma-klonlar tədqiqata cəlb olunmuşdur. Bunlar FAQ-12; 13; 14; 15; 16; 17; 18; 19; 20; 21; 22-dir. Bu forma-klonlar, aqrobioloji və biomorfoloji xüsusiyyətlərinə görə rayonlaşdırılmış “Azərbaycan-2” (nəzarət) variantı ilə müqayisəli öyrənilir.

– Çayın seçilmiş forma-klonları zoğvermə intensivliyi, zoğların keyfiyyət göstəriciləri, məhsuldarlığı, məhsulun keyfiyyət göstəricilərinin “Azərbaycan-2” (nəzarət) variantından üstünlüyü müəyyənləşdirilmişdir.

– Seçilmiş çay forma-klonlarının yaşıl çay yarpağı məhsuldarlığına görə nəzarət (“Azərbaycan-2”) variantından üstünlüyü ən azı 220 kq (FAQ-20) və ya 5,8%, ən çoxu 2970 kq (FAQ-15) və ya 64,5% yüksək olduğu müəyyənləşdirilmişdir.

Aparılan digər tədqiqat işi Lənkəran bölgəsində əvvəllər əkilib becərilən yerli Lənkəran limon sort-formaları ilə əlaqədar olmuşdur. Tədqiqatın məqsədi Lənkəran bölgəsi şəraitində limon bağlarında mövcud olan az yayılmış yerli sortların morfoloji, bioloji və təsərrüfat xüsusiyyətlərinin, onların itmək təhlükəsindən qorunması və bərpa edilməsi bu sortların müasir seleksiya baxımından qiymətləndirilməsi, keyfiyyət göstəricilərinə görə yeni sortların seçilməsi və yaradılmasıdır. Tədqiqatın obyektı olaraq limon bitkisinin sort-formalarından ibarət 8 forması 24 bitki üzərində öyrənmək üçün seleksiya proqramına cəlb edilməsi məqsədəuyğun hesab edilmişdir.

Alınmış yüksək səmərəliliyə malik nəticələr bölgənin fermer təsərrüfatlarına tətbiq edilməsi üçün təklif edilmişdir. Cari ildə 1 limon – meyer sortu "Lənkəran meyeri" adı ilə Demografiya və Sağlamlıq Sorğusuna təqdim edilmişdir.

“Lənkəran-Astara bölgəsinin floristik tərkibinin öyrənilməsi və müxtəlifliyin qiymətləndirilməsi, nadir bitkilərinin bioekoloji və fitosenotik xüsusiyyətləri” (2017-2021) AMEA-nın Botanika İnstitutu ilə birlikdə.

Mərhələ-1: Lənkəran-Astara bölgəsinin floristik tərkibinin öyrənilməsi və müxtəlifliyin qiymətləndirilməsi (2017 I rüb – 2017 IV rüb).

Elmi rəhbər: Akademik Validə Əlizadə, aqrar elmlər üzrə elmlər doktoru, professor Fərman Quliyev

İcraçı: Biologiya üzrə fəlsəfə doktoru Hacığa Səfərov.

Hər hansı bir regionun florasının taksonomik tərkibinin, floristik vəziyyətinin öyrənilməsi, iqlim dəyişmələri və antropogen təsirlərin nəticəsində onların dəyişmə proseslərini aşkar etmək, onun qarşısını almaq üçün tədbirlərin hazırlanması botanika elminin aktual problemlərindəndir.

Lənkəran-Astara bölgəsinin florası və bitki örtüyü müxtəlif dövrlərdə bir sıra alim və tədqiqatçılar tərəfindən – Y.N.Voronov, N.L.Pastuxov, G.Radde, A.A.Qrossheym müəyyən qədər öyrənilmişdir. Hər dəfə tədqiqatlar nəticəsində çoxlu maraqlı faktlar və yeni növlər aşkar edilmişdir.

Ətraf mühitün qorunması problemi son illərdə özünü daha qabarıq biruzə verməyə başlamışdır. Problemin həlli istiqamətində Azərbaycan Respublikasının Ümumimilli lideri

Heydər Əliyev tərəfindən bir sıra fərmanlar və sərəncamlar verilmişdir, o cümlədən, "Ətraf mühitin mühafizəsi haqqında" 30 avqust 2000-ci il tarixli 392 sayılı Fərman, "Xüsusi mühafizə olunan təbiət əraziləri və obyektlər haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununun icrasının təmin edilməsi barədə 2001-ci il 4 iyul tarixli 532 sayılı fərman, "Kökünün kəsilməsi təhlükəsi olan vəhşi fauna və yabanı flora növlərinin beynəlxalq ticarəti haqqında Konvensiya" üzrə Azərbaycan Respublikasının elmi orqanının təyin edilməsi barədə 2001-ci il 15 iyul tarixli 472 sayılı sərəncam vermiş və 2001-ci il 4 iyul tarixli 531 sayılı fərmanı ilə Azərbaycan Respublikasının dövlət təbiət və biosfer qoruqlarının və milli parkların ümumi əsasnamələrini təsdiq etmişdir.

"Cənub-Şərqi Azərbaycanın arxeoloji və numizmatik materialların aşkarlanması" (2017-2021).

Lənkəran Regional Elmi Mərkəzinin nəzdində yaradılan Arxeologiya şöbəsi region arxeologiyasının aktual problemlərini müəyyənləşdirmiş və iş fəaliyyətlərini buna uyğun şəkildə qurmuşdur. Arxeologiya şöbəsi Cənub-Şərqi Azərbaycanın arxeoloji abidələri içərisində Lənkəran arxeoloji abidələrinin nisbətən zəif tədqiq edilməsini nəzərə alaraq əsas tədqiqat istiqamətlərindən biri kimi bu abidələrin öyrənilməsini vacib saymışdır. Lənkəranın arxeoloji abidələri uzun müddət arxeologiya elminin diqqət mərkəzindən kənar qalmış və həmin abidələrdə heç bir geniş miqyaslı və stasionar tədqiqatlar aparılmamışdır. Sürətlə gedən təbii və antropogen proseslər Lənkəranın arxeoloji abidələrinə ciddi təsir göstərmiş və onlarla abidənin məhv olunması ilə nəticələnmişdir.

Bütün bunları nəzərə alaraq, hesabat ilində əsas diqqət məhz Lənkəranın arxeoloji abidələrinə ayrılmış, regionun 20-dən çox arxeoloji abidəsində arxeoloji-kəşfiyyat işləri həyata keçirilmiş, bir çox yeni arxeoloji abidələr qeydə alınmış və onların müasir durumu qiymətləndirilmişdir. Hazırda şöbədə " Lənkəran Arxeoloji abidələri" adlı monoqarfiyanın və "Lənkəranın arxeoloji xəritəsi"-nin hazırlanması istiqamətində işlər davam etdirilir. Bundan başqa şöbə əməkdaşları tərəfindən Lerik və Astara rayonları ərazisində yeni arxeoloji abidələr qeydə alınmış, onların dövrü və xarakteri müəyyənləşdirilmiş, yerüstü saxsı məmulatları toplanaraq bunun əsasında arxeoloji fond yaradılmış, onların inventarlaşdırılması həyata keçirilmişdir.

Hesabat ilində qarşıya qoyulan məqsədəuyğun olaraq tədqiqat obyektini kimi Lənkəran, Astara və Lerik rayonlarının arxeoloji abidələri seçilmişdir.

Aparılan arxeoloji kəşfiyyat işləri nəticəsində yuxarıda adı çəkilən rayonların ərazisində 20-dən artıq yeni abidə qeydə alınmış və onların elmi dövriyyəyə daxil edilməsi istiqamətində işlər görülür. Bu arxeoloji abidələr əsasən kurqanlardan, daş qutu nekropolları və yaşayış yerlərindən ibarətdir. Aşkar edilən abidələr son tunc və erkən dəmir, antik və orta əsrlər

dövrünə aiddir. Bu abidələr içərisində kurqanlar əhəmiyyətli yer tutur. Kurqanlar Lerik, Lənkəran və Astara rayonlarının ərazisində qeydə alınmış və onlar ölçülərinə və strukturlarına görə bir-birindən fərqlənirlər. Belə ki, arxeoloji kəşfiyyat işləri zamanı üç tip kurqanlar üzə çıxarılmış, onları kiçik, orta və iri ölçülü kurqanlar kimi təsnif etmək olar. Kurqanlar regionda tunc dövründən başlayaraq məskunlaşan əkinçi-maldar tayfalarının əsas dəfn adətlərindən biri olmuşdur. Aşağıdakı nəticələr əldə edilmişdir:

- Cənub-Şərqi Azərbaycan ərazisində (əsasən Lənkəran ovalığında) son tunc və erkən dəmir dövründə əsas dəfn etmə adətlərindən biri kurqanlar olmuş və onlar Lənkəranın arxeoloji abidələri içərisində say etibarilə üstünlük təşkil edir;
- Lənkəran ovalığında kurqanların yayılma arealı müəyyənləşdirilmiş və ən böyük kurqan qrupu (30-dan artıq) İstisu çay vadisində qeydə alınmışdır. İstisu çay vadisinin məhsuldar torpağı və zəngin otlaqları hələ 3000 il bundan əvvəl əkinçi və maldar tayfaların məskunlaşdığı ərazilərdən olmuşdur;
- Regionun orta əsr saxsı məmulatında Aran və Şirvan keramika məktəblərinin təsiri izlənilir.

Lənkəran Regional Elmi Mərkəzində Cənub-Şərqi regionunda tapılmış, eramızdan əvvəl I əsrdən başlayaraq eramızın XVIII əsrinin sonuna qədərki dövrü özündə əks etdirən sikkələrin tədqiqi regionun numizmatikasının öyrənilməsi istiqamətində elmi tədqiqatlar aparılmışdır. Aşkarlanan təksaylı tapıntılar və sikkə dəfinələri bölgə ərazisinin Azərbaycanın siyasi-iqtisadi və mədəni mərkəzlərindən biri olmasını sübut edir.

Tədqiqatın xronoloji çərçivəsi miladdan öncə I əsrdən başlayaraq bizim eranın XVIII əsrinin sonuna qədərki dövrü əhatə edir. Tədqiqatda bölgədə bu dövrlərə aid tapılmış sikkələrin topoqrafik, tərkib özəllikləri və təyinatları verilərək, elmi dövriyyəyə daxil edilmiş və ilk dəfə olaraq sikkə tapıntıları əsasında tədqiq olunan dövrdə bölgənin siyasi və ictimai-iqtisadi durumu da şərh edilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Cənub-Şərqi regionunda tapılmış numizmatik tapıntılar bir problem kimi indiyədək ayrıca tədqiqat obyektinə olmamışdır. Bəzi problemlər ümumiləşdirilmiş əsərlərdə və bir sıra məqalələrdə öz əksini tapmasına, müxtəlif dövrlər üzrə bir sıra tədqiqatçılar tərəfindən qismən araşdırılmasına baxmayaraq bu mövzu ilk dəfə olaraq kompleks şəkildə tədqiq olunur.

2017-ci ildə Lənkəran Regional Elmi Mərkəzinin əməkdaşları tərəfindən 2 kitab nəşr olunub. Əməkdaşlar tərəfindən 10 məqalə Azərbaycanda nəşr olunub. Çap olunan 10 tezisdən 2-si xaricdə və 8-i Azərbaycanda nəşr olunub.

Cari ildə AMEA-nın Lənkəran Regional Elmi Mərkəzinin direktoru aqrar elmlər üzrə elmlər doktoru, professor Fərman Quliyevin əsərlər toplusu işıq üzünə görmüşdür.

Lenkəran Dövlət Universitetinin "Tarix və onun tədrisi metodikası" kafedrasının müdiri, tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Əliağa Baxşiyevin və Lenkəran Regional Elmi Mərkəzinin elmi işlər üzrə direktor müavini, tarix üzrə fəlsəfə doktoru Mayis Cəfərov ilə birgə yazdıqları "Azərbaycan tarixinin tarixşünaslığı" dərs vəsaiti nəşr edilmişdir.

2017-ci ildə Lenkəran Regional Elmi Mərkəzinin əməkdaşları "Təbiət və humanitar elm sahələrinin inkişaf problemləri" mövzusunda Respublika Elmi Konfransında (Lenkəran Dövlət Universiteti, 5-6 may 2017), "İqlim dəyişkənliyinin bitki biomüxtəlifliyinə təsiri" Beynəlxalq elmi konfransında (Azərbaycan, Bakı, AMEA Dendrologiya İnstitutu, 19-21 sentyabr, 2017), XIX Beynəlxalq Botanika Konqresində (17-21 iyul, 2017 Pekin Universiteti) "Climate Change and Tree Migration" mövzusunda Beynəlxalq Meşəçilik və Ətraf mühit Simpoziumunda (7-10 noyabr 2017, Türkiyə, Trabzon, Qaradəniz Texniki Universiteti) məruzələrlə iştirak etmişlər.

Elmi və ictimai fəaliyyətdə fərqləndiyinə və 80 illik yubileyinə görə Lenkəran Regional Elmi Mərkəzinin direktoru aqrar elmlər üzrə elmlər doktoru, professor Fərman Quliyev Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Fəxri fərmanı ilə təltif olunmuşdur.

Lenkəran Regional Elmi Mərkəzinin əməkdaşları hesabat dövründə yerli və xarici KİV-lərlə əlaqələrini daha da genişləndirmişdir. Mətbuatın və elektron kütləvi informasiya vasitələri sayəsində beynəlxalq elmi ictimaiyyət mərkəzdə aparılan fundamental tədqiqatlar, xarici ölkələrdəki həmkarlar ilə yerinə yetirilən müştərek işlər barədə müntəzəm məlumatlandırılmışdır. Hesabat ilində mərkəzin fəaliyyəti və görkəmli alimləri barədə televiziya və qəzetlərdə çox sayda məqalə dərc edilmiş və verilişlər yayımlanmışdır ("Elm", "Azərbaycan", "Xalq", "Respublika" qəzetləri).

AMEA Lenkəran Regional Elmi Mərkəzinin 2017-ci ildəki elmi və elmi-təşkilati fəaliyyəti haqqında hesabatını dinləyərək Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Rəyasət Heyəti

QƏRARA ALIR:

1. AMEA-nın Lenkəran Regional Elmi Mərkəzinin 2017-ci ildəki elmi və elmi-təşkilati fəaliyyəti haqqında hesabat təsdiq edilsin.
2. Dövlət proqramlarının icrası ilə əlaqədar görülmüş işlər bəyənilsin (əlavə 1).
3. AMEA-nın Lenkəran Regional Elmi Mərkəzi üzrə statistik məlumatlar nəzərə alınsın və AMEA-nın illik hesabatına daxil edilsin (əlavə 2, cədvəllər 1-9).
4. AMEA-nın Lenkəran Regional Elmi Mərkəzinə (aqrar elmlər üzrə elmlər doktoru, professor Fərman Quliyev) tapşırılsın:
 - 4.1. Lenkəran Regional Elmi Mərkəzində elmi tədqiqat işlərinin aparılması məqsədi ilə Lenkəran, Astara, Masallı və Lerik rayonlarında dayaq məntəqələrinin yaradılması istiqamətində tədbirlər planı hazırlansın;

- 4.2. Azərbaycan Respublikası Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin Lənkəran bölgəsində fəaliyyət göstərən elmi müəssisələrinin torpaq və digər resurslarından istifadə edərək Lənkəran Regional Elmi Mərkəzi ilə müştərək elmi-tədqiqat və təsərrüfat işlərinin aparılması nəzərdə tutulsun;
 - 4.3. Lənkəran Regional Elmi Mərkəzində Distant Tədris Mərkəzinin yaradılması istiqamətində işlər aparılsın;
 - 4.4. AMEA-nın Lənkəran Regional Elmi Mərkəzi ilə Gürcüstan, İran və Türkiyə Respublikasının müvafiq elmi müəssisələri arasında əməkdaşlıq genişləndirilsin;
 - 4.5. AMEA-nın müvafiq elmi müəssisələri ilə müştərək tədqiqat işlərində aktiv əməkdaşlıq edilsin;
 - 4.6. İnnovativ layihələrin həyata keçirilməsi istiqamətinə diqqət edilsin;
 - 4.7. Bölgənin aqroiqlim potensialının öyrənilməsi və xəritələnməsi nəzərdə tutulsun;
 - 4.8. "Lənkəran arxeoloji abidələri" adlı monoqrafiyanın və "Lənkəranın arxeoloji xəritəsi"nin hazırlanması istiqamətində tədbirlər planı hazırlansın.
5. Qərarın icrasına nəzarət AMEA-nın vitse-prezidenti, akademik İbrahim Quliyevə həvalə edilsin.

AMEA-nın prezidenti

akademik Akif Əlizadə

AMEA-nın akademik-katibi

akademik Rasim Əliyev

